

VOL 4. ISSUE 9



JOURNAL OF CONTEMPORARY WORLD STUDIES



zenodo

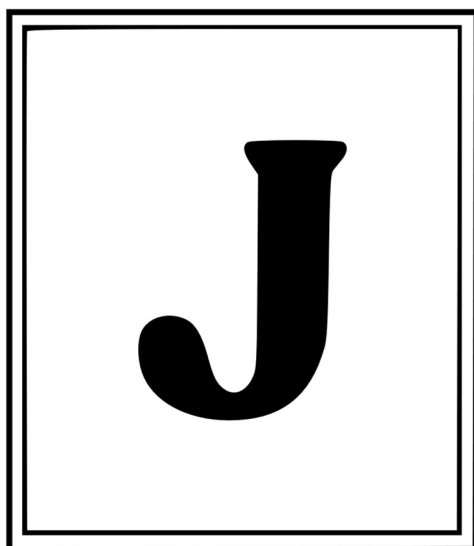
OpenAIRE | EXPLORE

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ISSN:
3030-3311

VOLUME | 4 ISSUE | 9 | APRIL | 2026



JCWS

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA SURXONDARYO VILOYATI TADBIRKORLIK MUHITINI TAKOMILLASHTIRISH

Yunusov Otabek Bektemir o'g'li

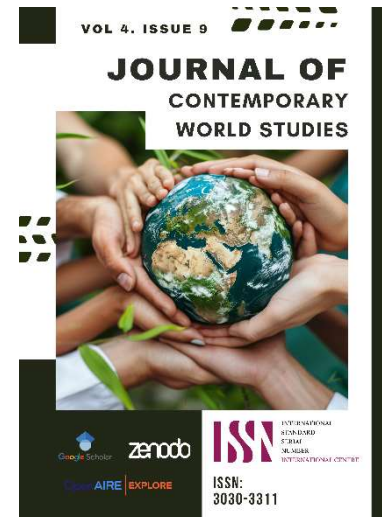
*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti, Biznesni boshqarish ta'lim yo'nalishi talabasi
e-mail: yunusovotabek@gmail.com*

ANNOTATION:

Ushbu maqolada Surxondaryo viloyati tadbirkorlik muhitini raqamli texnologiyalar asosida takomillashtirish masalalari ko'rib chiqilgan. Viloyatning hozirgi iqtisodiy holati, raqamli infratuzilma rivojlanishi va tadbirkorlik faoliyatidagi muammolar tahlil qilingan. Elektron hukumat xizmatlari, raqamli to'lov tizimlari, e-tijorat platformalari va sun'iy intellektning tadbirkorlik jarayonlariga tatbiq etish bo'yicha empirik ma'lumotlar taqdim etilgan. Tadqiqot natijalari asosida viloyat tadbirkorlik muhitini raqamlashtirish uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

KEYWORDS:

raqamli texnologiyalar, tadbirkorlik muhiti, e-tijorat, elektron hukumat, Surxondaryo viloyati, raqamlashtirish, innovatsion iqtisodiyot.



April 28, 2026,
Published Date:
April 30, 2026

Journal Website:

<https://d-prensa.com/index.php/jcws/>

License



This work is licensed under a
[Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida tadbirkorlik muhitini zamonaviy axborot texnologiyalari asosida rivojlantirish mamlakatlar iqtisodiy o'sishining muhim omillaridan biriga aylandi. O'zbekiston Respublikasi ham 2017-yildan boshlab amalga oshirilayotgan tub islohotlar doirasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda.

Surxondaryo viloyati O'zbekistonning janubiy chekkasida joylashgan bo'lib, iqtisodiy jihatdan qishloq xo'jaligi va tog'-kon sanoatiga asoslangan hudud hisoblanadi. Viloyatda tadbirkorlik muhitini takomillashtirish va raqamlashtirish masalasi nafaqat mahalliy, balki milliy iqtisodiy xavfsizlik nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-aprelda qabul qilingan PF-5992-son Farmoni va «Raqamli O'zbekiston — 2030» strategiyasi asosida mamlakatda raqamli transformatsiya jarayonlari jadal sur'atlar bilan amalga oshirilmoqda. Biroq, viloyatlar o'rtasidagi raqamli tengsizlik masalasi hali o'z yechimini topgani yo'q.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, Surxondaryo viloyatida raqamli texnologiyalar va tadbirkorlik muhitining o'zaro bog'liqligi maxsus ilmiy tadqiqot ob'ekti sifatida kam o'rganilgan. Ushbu ilmiy maqolaning maqsadi viloyatda raqamli texnologiyalar yordamida tadbirkorlik muhitini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash va asoslashdan iborat.

Tadqiqot vazifalari: (1) viloyatda tadbirkorlik muhitining hozirgi ahvolini baholash; (2) raqamli texnologiyalar tatbiqining samaradorligini tahlil qilish; (3) dolzarb muammo va to'siqlarni aniqlash; (4) takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Raqamli texnologiyalar va tadbirkorlik muhiti o'rtasidagi munosabatlar xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan turli aspektlardan o'rganilgan. Schwab (2016) o'zining «To'rtinchi Sanoat Inqilobi» asarida raqamli transformatsiyaning iqtisodiy muhitga ta'sirini keng ko'lamda tahlil qilib, kichik va o'rta biznes uchun texnologik imkoniyatlarning keskin kengayishini qayd etgan.

Turdi va Karimov (2021) O'zbekiston mintaqalarida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish imkoniyatlarini o'rganib, hududlardagi infratuzilma tengsizligi tadbirkorlik faolligiga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatishini empirik tarzda isbotlagan. Mualliflar shu bilan birga elektron davlat xizmatlari qamrovini kengaytirish orqali tadbirkorlik xarajatlarini 23-31% gacha kamaytirish mumkinligini hisob-kitob qilgan.

Xalqaro Moliya Korporatsiyasi (IFC, 2022) hisobotiga ko'ra, O'rta Osiyo mamlakatlarida raqamli to'lov tizimlarining joriy etilishi norasmiy iqtisodiyot ulushini kamaytirish va soliq bazasini kengaytirish uchun samarali vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, OECD (2023) o'z hisobotida hududiy raqamli farqni bartaraf etish uchun davlat-xususiy sherikligini shakllantirish zarurligini ta'kidlagan.

Nurmatova (2022) Farg'ona va Namangan viloyatlari misolida tadbirkorlik muhitini raqamlashtirishning samarali modellarini tahlil qilib, mahalliy xususiyatlarni hisobga olgan holda moslashtirilgan strategiyalar zarurligini asoslagan. Mazkur tadqiqot Surxondaryo viloyatiga nisbatan o'xshash metodologik yondashuvlar qo'llash imkoniyatini beradi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalarni tadbirkorlik muhitiga tatbiq etish bo'yicha umumiy nazariy baza

mavjud bo'lsa-da, Surxondaryo viloyatining o'ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlarini inobatga olgan maqsadli tadqiqotlar yetarlicha o'tkazilmagan. Bu esa mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyatini belgilaydi.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda miqdoriy va sifatiy metodlarning kombinatsiyasiga asoslangan aralash metodologiya (mixed methods research) qo'llanildi. Ma'lumotlar to'plash 2023-yil may-dekabr oylarida amalga oshirildi.

Miqdoriy tahlil uchun Surxondaryo viloyatining 13 ta tumani va Termiz shahrida faoliyat yuritayotgan 280 ta tadbirkorlik subyektlari (kichik, o'rta va yirik korxonalar) o'rtasida tuzilgan so'rovnoma o'tkazildi. Tanlanma hajmi

viloyatdagi umumiy tadbirkorlik subyektlari sonining 8,4% ni tashkil etdi (generel to'plam: 3 330 ta subyekt, Surxondaryo viloyat statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida).

Sifatiy tahlil uchun viloyat hokimligi, Savdo-sanoat palatasi, Soliq inspeksiyasi va yirik tadbirkorlar vakillari bilan 18 ta chuqur intervyu o'tkazildi. Bundan tashqari, hujjatlar tahlili (normativ-huquqiy hujjatlar, statistik ma'lumotlar, viloyat rivojlanish rejalari) va kuzatish usullari ham qo'llanildi.

Ma'lumotlar SPSS Statistics 26.0 dasturida statistik qayta ishlandi. Korrelyatsion tahlil, faktorli tahlil va regressiya modeli qo'llanildi. Sifatiy ma'lumotlar NVivo 12 dasturi yordamida tematik tahlil usulida ishlov berildi.

1-jadval.

Tadqiqot tanlamasi tarkibi

Korxona turi	Soni (ta)	Ulushi (%)	Mintaqalar
Kichik biznes	168	60,0	Barcha tumanlar
O'rta biznes	84	30,0	Termiz, Denov, Boysun
Yirik korxonalar	28	10,0	Termiz sh., Sariosiyo
Jami	280	100,0	13 tuman + Termiz sh.

NATIJALAR

So'rovnoma natijalari shuni ko'rsatdiki, viloyat tadbirkorlarining atigi 34,3% i elektron tijorat imkoniyatlaridan foydalanmoqda (respublikamiz o'rtacha ko'rsatkichi — 52,7%). Raqamli to'lov tizimlaridan foydalanish darajasi 61,8% ni tashkil etadi, bu nisbatan yuqori ko'rsatkich bo'lib, bank xizmatlarining yaxshilangani bilan izohlanadi.

Tadbirkorlarning 78,2% i «Davlat xizmatlari» portalidan foydalanishda qiyinchilik sezayotganini bildirdi. Asosiy muammolar: internet aloqasining sifatsizligi (45,1%), raqamli savodxonlikning pastligi (38,9%) va xizmatlar ko'p tilli imkoniyatlarining cheklanganligi (16,0%) ekani aniqlandi.

Raqamli texnologiyalar qo'llanilish ko'rsatkichlari (2023-yil)

Ko'rsatkich	Surxondaryo (%)	Respublika o'rtacha (%)	Farq (pp)
E-tijorat qamrovi	34,3	52,7	-18,4
Raqamli to'lov	61,8	73,4	-11,6
Elektron hujjat aylanmasi	28,6	44,1	-15,5
Bulut texnologiyalari	19,2	31,8	-12,6
ERP tizimlaridan foydalanish	12,5	22,3	-9,8

Korrelyatsion tahlil natijalariga ko'ra, raqamli texnologiyalar tatbiq darajasi va tadbirkorlik samaradorligi o'rtasida kuchli musbat bog'liqlik aniqlandi ($r = 0,74$; $p < 0,01$). Regressiya tahlili shuni ko'rsatdiki, raqamli texnologiyalarni tatbiq etish darajasini 10 punktga oshirish tadbirkorlik subyektlari daromadini o'rtacha 7,3% ga oshirishi mumkin.

Sifatiy intervyulardan olingan ma'lumotlar asosida tadbirkorlikning raqamli muhitida to'rtta asosiy to'siq aniqlandi: (1) raqamli infratuzilmaning etarli emasligi; (2) malakali IT kadrlarning taqchilligi; (3) tadbirkorlar orasida raqamli savodxonlik darajasining pastligi; (4) raqamli xizmatlarni ko'rsatishda byurokratik to'siqlarning mavjudligi.

Viloyatda joriy etilgan «Biznes-navigator» axborot tizimi foydalanuvchilari soni 2021-yil 1 200 kishidan 2023-yil 4 870 kishiga oshgani qayd etildi (o'sish 305,8%). Biroq, bu ko'rsatkich respublika bo'yicha o'rtacha faollik darajasidan (8 400 foydalanuvchi/viloyat) sezilarli darajada past bo'lib qolmoqda.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari Nurmatova (2022) va Turdi & Karimov (2021) kabi oldingi tadqiqotchilarning xulosalarini tasdiqlaydi: hududiy raqamli farq tadbirkorlik faolligiga to'g'ridan-to'g'ri

ta'sir ko'rsatadi. Biroq, Surxondaryo viloyatining o'ziga xos xususiyatlari — geografik mavqe, chegara savdosi, qishloq xo'jaligi ustunligi — raqamlashtirish strategiyasini alohida moslashtirishni talab etadi.

E-tijorat ko'rsatkichlarining respublika o'rtacha darajasidan 18,4 punktga past bo'lishi bir nechta tizimli muammoning ko'rinishi hisoblanadi. Birinchidan, viloyatda internet infratuzilmasi, ayniqsa qishloq hududlarda, yetarli darajada rivojlanmagan. O'zbekiston Raqamli texnologiyalar vazirligi ma'lumotlariga ko'ra (2023), viloyat qishloq hududlarida kengzoqli internet qamrovi 41% ni tashkil etadi va bu respublika bo'yicha oxirgi o'rinlardan biri.

Raqamli to'lov tizimlarining nisbatan yuqori qamrovi (61,8%) viloyatda bank infratuzilmasi va mobil banking xizmatlari rivojlanib borayotganini ko'rsatadi. Bu holat raqamli transformatsiyani to'lov infratuzilmasi asosida kengaytirish uchun kuchli zamin mavjudligidan dalolat beradi va progressiv nuqta sifatida alohida qadrlanishi lozim.

Bulut texnologiyalari va ERP tizimlarining past qo'llanilish darajasi (mos ravishda 19,2% va 12,5%) tadbirkorlarning raqamli transformatsiyaga bo'lgan investitsion ishtahasi past ekanini

ko'rsatadi. Bu ko'rsatkichlar moliyaviy savod, texnologik ko'nikma va sarmoyaviy muhitning yaxshilanishi zarurligini belgilaydi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalar chiqarildi:

Birinchidan, Surxondaryo viloyatida raqamli texnologiyalarning tadbirkorlik muhitiga tatbiq etilish darajasi respublika o'rtacha ko'rsatkichidan sezilarli darajada past bo'lib, bu hududiy raqamli farqning mavjudligini tasdiqlaydi. Ushbu farqni bartaraf etish viloyat iqtisodiy o'sishining asosiy rezervlaridan biri hisoblanadi.

Ikkinchidan, raqamli texnologiyalar tatbiq darajasi va tadbirkorlik samaradorligi o'rtasidagi kuchli korrelyatsiya ($r = 0,74$) raqamlashtirishni ustuvor investitsiya yo'nalishi sifatida belgilashni asoslaydi.

Uchinchidan, to'rtta asosiy to'siq — infratuzilma, kadrlar, savodxonlik va byurokratiya — bir tizimli yondashuv doirasida hal etilishi lozim.

Tavsiyalar:

1. «Smart Surxondaryo» dasturini ishlab chiqish: viloyatda barcha tuman markazlarini optik tolali internet bilan ta'minlash, «smart» xizmatlar markazlari ochish.

2. E-tijorat akseleratori: mahalliy tadbirkorlarni onlayn savdo platformalariga (Uzum Market, Olcha, xalqaro maydonchalar) chiqarishga ko'maklashuvchi maxsus davlat dasturini joriy etish.

3. Raqamli savodxonlik markazlari: viloyat bo'ylab 30 ta tuman raqamli savodxonlik markazini tashkil etish, ayniqsa qishloq tadbirkorlarini qamrab olish.

4. Tartibga solishni soddalashtirish: tadbirkorlik faoliyatiga tegishli ma'muriy jarayonlarni to'liq elektron formatga o'tkazish va ko'rsatilgan xizmat

muddatlarini qonunchilik darajasida kamaytirish.

5. Davlat-xususiy sheriklik modeli: IT parklar, start-up ekotizimlari va raqamli klasterlarni yaratishda xususiy kapitalning ishtiroki uchun shart-sharoitlarni yaratish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-aprel PF-5992-son Farmoni «Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida». — Toshkent, 2020.

2. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. — Geneva: World Economic Forum, 2016. — 172 p.

3. Turdi A., Karimov B. O'zbekiston mintaqalarida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish imkoniyatlari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. — 2021. — № 3. — B. 45–58.

4. Nurmatova M. Hududiy tadbirkorlik muhitini raqamlashtirish modellari: Farg'ona va Namangan viloyatlari tajribasi // O'zbekiston Milliy universiteti xabarlari. — 2022. — № 2. — B. 112–124.

5. International Finance Corporation (IFC). Digital Financial Services in Central Asia: Opportunities and Challenges. — Washington D.C.: IFC, 2022. — 86 p.

6. OECD. Digital Economy Outlook 2023. — Paris: OECD Publishing, 2023. — 234 p.

7. O'zbekiston Raqamli texnologiyalar vazirligi. Yillik hisobot 2023. — Toshkent, 2023.

8. Surxondaryo viloyat statistika boshqarmasi. Viloyat ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari 2023-yil. — Termiz, 2023.

9. World Bank. Doing Business 2023: Comparing Business Regulation in 190 Economies. — Washington D.C.: World Bank, 2023. — 312 p.